

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Cultural Identity in Sustainable Tourism in Mae Hong Son Province

พระมหาพรชัย สิริวโร

Phramaha Pornchai Sirivaro

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี

Phramaha Khwanchai Kittimedhi

ไข่มุก เหล่าพิพัฒนา

Khaimook Laopipattana

เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย

Penphan Fuangooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongrajavidyalaya University

E-mail: punepresi@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 21 กุมภาพันธ์ 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 8 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 13 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำภาครัฐ ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพ อัตลักษณ์ของชุมชน และวิเคราะห์อัตลักษณ์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว มี 3 ระดับคือ 1. อัตลักษณ์ทางกายภาพ คือ ลักษณะภายนอกที่แสดงออกผ่านบุคคล อุปกรณ์เครื่องใช้และสิ่งก่อสร้าง เช่น เครื่องนุ่งห่ม บ้าน เป็นต้น 2. อัตลักษณ์ทางจิตใจ คือลักษณะแรงจูงใจที่เกิดจากศาสนา พลังศรัทธาให้เกิดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำบุญตักบาตร การเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 3. อัตลักษณ์ทางปัญญา คือ ลักษณะที่แสดงออกทางวัตถุผ่านเครื่องหมาย สัญลักษณ์และรูปแบบวิถีชีวิต รวมถึงการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เช่น ภาษา การแพทย์ เป็นต้น

การค้นหาคำขวัญอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. มิติทางกายภาพ ได้แก่ คำพูดไพเราะ การแต่งกายสุภาพ มีการเล่นในชุมชนบ้านเรือนเป็นระเบียบ มีอาหารพื้นถิ่นที่สะอาด และการแต่งกายตามแบบชาติพันธุ์ 2. มิติทางจิตใจ ได้แก่ มีบุคลิกเคารพผู้ใหญ่ อ่อนน้อมผู้อื่น มีจิตใจกล้าหาญ และชอบทำบุญตักบาตร 3. มิติทางปัญญา ได้แก่ พูดภาษาชนเผ่าดั้งเดิม มีการเล่น มีการแพทย์ มีสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมและป้องกันสิ่งแปลกปลอม ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรมในชุมชน และมีศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและข้าวของเครื่องใช้ของชาติพันธุ์

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ABSTRACT

In this research, two objectives were purposely made: 1) to study and analyze the cultural tourist identity of Mae Hong son province, and 2) to develop the indicators of the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son province. This is a qualitative research done by the documentary analysis, in-depth interview, non-participatory observation and focus group. The key-informants were of fiscal and village leaders, members of community and tourists. The physical data and community identity were collected in order to analyze the required identity by which the sustainable cultural tourist identity of Mae Hong son was developed and then the descriptive analysis was respectively done.

In the research, it was obviously found that the tourist cultural identity consisted in three essential levels: 1) it refers to the physical identity where the external characteristics manifested in man, equipments and artificial materiality, cloth and shelter, for instance, 2) it refers to the mental identity; it basically means certain motivation gained from religion giving rise to ways of life and culture of living together, for example, alms-giving and respecting for elderly, and 3) it embraces the intellectual identity; this is exhibited through the materiality of certain symbolization and formative ways of life including the internal solution of problems in the community, language and medicine, for instance.

As far as the search for the sustainable tourist cultural identity of Mae Hong son province was concerned, three levels of indicators were set up: 1) the physical dimension; this means sweet words, suitable dressing, community plays, orderly located shelter, clean local food and dressing in accordance with ethnicity, 2) the mental dimension; this means respecting for the elderly, humble manner, moral shame and moral dread, and meritorious action in alms-giving, 3) the intellectual dimension; one speaks of native tribe language, plays, medicine, preservation of culture and prevention of fake one, cultivation of community morality including setting up the centre for learning the ancient sites history and ethnicity belongings.

Keywords: the cultural identity, sustainable tourism, Mae Hong son

1. บทนำ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกพูดถึงมากขึ้นในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศผ่านการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ (Identity Tourism) ที่นำเสนอความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ทั้งในด้าน ศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา (Susan Pitchford, 2008) โดยบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเป็นการรักษาพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ แต่หากขาดการจัดการและการควบคุมที่ดีก็อาจทำให้เกิดผลด้านลบได้เช่นกัน (ธนากร เจริญศรี, 2557) และจากข้อมูลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในอดีตเป็นเมืองโต๋ซำในภาคเหนือ เพราะมีความเป็นเมืองขนาดเล็ก อยู่ชายขอบของเมืองหลัก ทั้งยังมีสภาพเป็นเมืองปิด (สรวิศ อ่องสกุล, 2551) ปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอนเปิดเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม จนได้ชื่อว่า “เมืองสามหมอก” และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นเมืองซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีป่าไม้หนาแน่น ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งยังมีอากาศเย็นและหมอกปกคลุมตลอดปี สิ่งสำคัญคือประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีผู้คนปลูกกระท่อมอาศัยอยู่ตามริมห้วยเชิงเขาที่มีที่ราบ หรือที่ราบสูงบนดอยที่เป็นทำเลเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยพวกที่อาศัยตามที่ราบคือพวกพม่า เงี้ยว พวกลัวะ (ละว้า) กะเหรี่ยง (ยาง) และคนพื้นเมือง ส่วนพวกที่อาศัยอยู่บนดอยก็เป็นพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น พวกมั่ว มูเซอร์ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

ชุมชนชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านชาวไทใหญ่ อำเภอฝาง เพราะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน เช่น มีภาษาพูดของตนเองว่า “ก่าไต” และภาษาเขียนตัวอักษรไทยเรียกว่า “ลิกไต” มีใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการเขียนจารึกไว้บนแผ่นลานหรือปับหนังสาปี้ลัน (สมุดข่อย) เล่มใหญ่ ปกจะลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ที่แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอนมีหนังสือธรรมะที่จารในใบลานและเขียนลงสมุดข่อยมากมาย ส่วนอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) จะใช้เฉพาะพวกคนเมืองเท่านั้น (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553) และมีวัฒนธรรมการแต่งกายคือเครื่องแต่งกายนิยมนุ่งผ้าซิ่นเป็นสีพื้น ไม่มีการต่อชายผ้าซิ่นทอหรือปักลายอย่าง ส่วนเสื้อเป็นแบบที่ชาวพม่าใส่ คือ สาบเสื้อด้านหน้าจะป้ายจากด้านซ้ายมาติดกระดุมด้านขวา มีทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว ตามคอและชายเสื้อนิยมปักฉลุ สำหรับผู้ชายนิยมสวมกางเกงแบบเตี่ยวโย้ง หรือเตี่ยวสะดอ แบบที่ชาวล้านนาใส่กัน เสื้อคอกลมแบบต่อแขนยาว ติดกระดุมผ้าด้านหน้าแบบเสื้อคนจีนมีของประจำกาย คือ ยาม และดาบเงิน ไม่ว่าชายหรือหญิงเวลาออกนอกบ้าน มักพกผ้าหรือสวมหมวก ผู้หญิงไทใหญ่แต่งกายคล้ายพม่า นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ยาวกรอมเท้าใส่เสื้อทรงกระบอกแขนยาว เรียกว่า เสื้อปัก ตัวสั้นแคเอวหรือสูงกว่านิคหน้อย เกล้าผมทรงสูง เกล้ามวยให้ค่อนข้างไปทางด้านหลัง ถ้าเป็นเด็กสาวรุ่นๆ จะหิ้วผมสั้นๆ ปกรหน้าผากแบบผมม้าของเด็กหญิงคนเมือง เมื่อมีครอบครัวแล้วจะเกล้ามวยผมกันหมด ทรงผมถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง มวยผมจะมีหวีประดับมุขหรือทองคำปักไว้อีกทีหนึ่งเป็นการแสดงถึงฐานะ คนมีฐานะไม่สู้ดีหรือไม่ดีจะใช้หวีธรรมดาปักไว้ บางคนจะมีปิ่นทำด้วยทองคำประดับแก้วสีต่างๆ อีกด้วย (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553)

อีกชุมชนหนึ่งคือ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอฝาง เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจีนยูนนาน ในพื้นที่อำเภอฝาง ที่มีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติจีนยูนนานเด่นชัด มีรูปแบบชีวิตการเป็นอยู่ที่รักษาไว้แบบดั้งเดิม มีการแต่งกายที่คงเอกลักษณ์ถิ่นอายุชาวเขา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้ ทั้งการดื่มชาการชงชา และการศึกษาการรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรตามตำรับจีน และมีจุดชมวิว ที่เป็นพื้นที่สูงช่วงฤดูหนาวหรือยามเช้าสามารถมองเห็นทะเลหมอก เรียกว่า “ทะเลหมอกหุบไหล่” ภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน จะมีบ้านดิน ตั้งเรียงรายซึ่งเปิดเป็นร้านอาหารจีนยูนนาน และร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานกว้างที่เป็นสนามหญ้า สระน้ำ และทางเดิน นอกจากนี้ยังมีที่พักแบบบ้านดิน

และทางเดินที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จากการสำรวจบ้านของชาวจีนฮ่อในปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมามีการขยายพื้นที่บ้านและร้านค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (2959)

จากอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ช่วยส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คุณค่าชนิดนี้มีปรากฏอยู่ในทุกศาสนา ทุกระบบความเชื่อ ที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามความเชื่อและศาสนานั้นๆ ในความเชื่อดั้งเดิมของสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) และรูปแบบวิถีชีวิตที่ถูกพัฒนามาตามลำดับกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

บทความวิจัยนี้ตั้งใจองการนำเสนอแนวคิดอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ถูกบริหารจัดการด้วยรัฐและชุมชนผ่านชุมชนทั้ง 2 แห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ หมู่บ้านผาบ่องและบ้านสันติชล โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนของภาครัฐให้เป็นไปอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ประกอบด้วยงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และมีการศึกษาภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดทางด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ประชากร/พื้นที่วิจัย กลุ่มประชากรประกอบด้วย 1) ผู้นำภาครัฐในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ก. นายเสน่ห์ สายเย็นใจ วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. นางเครือวัลย์ ธรรมายอดดี นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ผู้นำในพื้นที่หมู่บ้านศึกษา ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ประกอบด้วย ก. นายอมร ศรีตระกูล กำนันบ้านผาบ่อง ข. นายบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ ผู้นำหมู่บ้านสันติชล ค. อภิสิทธิ์ จันทโรภาส นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง ง. วีระชัย แสงทองอร่าม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ 3) สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ก. พระสุเมธ ศาสนกิตติ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข. พระปลัดจิตตพัฒน์ อคฺคปัญโญ วัดสวนธรรมภูสมะ เจ้าคณะตำบลปางหมูเขต 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน ค. พระครูวิมลภาวนานานาสน์(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำวัว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ง. พระปลัดสุรเดช จิระธมโม เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน จ. คุณมงคล สิงห์คำวรกุล หมอชาวบ้านหมู่บ้านสันติชล ข. นางแสงจ่าง ชมพูใส อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง และ 4) นักท่องเที่ยวในหมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล จำนวน 10 คน

ส่วนพื้นที่การวิจัย ได้แก่ 1) หมู่บ้านวัฒนธรรม (บ้านสันติชล) ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมจีนยูนนานในพื้นที่ อ.ปาย และ 2) ชุมชนบ้านผาบ่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ และกะเหรี่ยงขาว ซึ่งสามารถใช้ชีวิตบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

3. เครื่องมือในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้นำระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะแบบสัมภาษณ์ 3 แบบ คือ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐ 2) แบบสัมภาษณ์สมาชิกชุมชน 3) แบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว โดยมีหัวข้อการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลกับข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนและหมู่บ้าน ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนและหมู่บ้าน และใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย จึงได้มีรูปแบบการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่ชุมชนบ้านผาป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และบ้านสันติชล อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) สร้างเครื่องมือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) นำเครื่องมือที่สร้างให้ผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาความเหมาะสม

4) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องจากการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ

5) นำเครื่องมือไปทำการทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน

6) แก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

7) ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่

8) สรุปผลการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และรายงานผล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1) ในการวิจัยเชิงเอกสารนั้นเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากแหล่งวิจัย เช่น ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

2) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังหมู่บ้านผาป่องและหมู่บ้านสันติชล จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ แล้วทำการวิเคราะห์แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวตามเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รูปแบบการท่องเที่ยว และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ และเครื่องบันทึกเสียงมาตีความและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากคำพูดของผู้นำภาครัฐ สมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยว ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์และเขียนบรรยายสรุป โดยได้จัดระบบหมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อค้นหาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านเรื่องกายภาพ จิตใจ ปัญญา

7. การสรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ การสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการนำข้อมูลที่วิเคราะห์จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและจากบทสนทนาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปและเรียบเรียงเพื่อให้ทราบถึงมุมมองจากนักวิชาการ แล้วนำมาอภิปรายตามกระบวนการทำวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ผลการดำเนินงานตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีหลักแนวคิดสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดจากพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล โดยสรุปเป็นตารางดังนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของแนวคิด		
	ความหมาย	ประเภท	ลักษณะ
อัตลักษณ์	สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหนึ่งสิ่งหนึ่ง โดยมีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น	1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล 2. อัตลักษณ์ทางสังคม	- อัตลักษณ์ส่วนบุคคล เป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบมีอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง มีความเป็นเอกภาพ มีความเป็นหนึ่งเดียวในตัว - อัตลักษณ์ทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับโลกหรือบริบทแวดล้อม
วัฒนธรรม	รูปแบบที่บุคคล ชุมชนท้องถิ่น และสังคมสร้างขึ้น และมีความสำคัญต่อชีวิต	1. วัฒนธรรมประเพณี 2. วิถีชีวิต 3. ภูมิปัญญา	- วัฒนธรรมประเพณีที่กลุ่มชนหรือสังคมสร้างสรรค์ขึ้นให้เกิดความงอกงามทางด้านจิตใจ - แนวทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย - ภูมิปัญญาที่สั่งสมประสบการณ์และสืบทอดกันไปตามยุคสมัย
การท่องเที่ยว	การสำรวจพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ และการเดินทางเพื่อพักผ่อน	1. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	- การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมุ่งศึกษาท้องถิ่น เรียนรู้ชุมชนลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ - การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในการสร้างองค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว องค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็นการสร้างตัวบ่งชี้เพื่อวัดรูปแบบของอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว เพื่อการประเมินคุณภาพของการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่หมู่บ้านผาบ่องและหมู่บ้านสันติชล รวมถึงตัวชี้วัดหลักและตัวชี้วัดย่อย ดังตารางดังต่อไปนี้

แนวคิด	องค์ประกอบของดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
ตัวชี้วัด ด้าน การพัฒนา อัตลักษณ์	วิถีชีวิตชัดเจน โดดเด่น	อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความ สามัคคี	-มีอาหาร ภาษา ประจา ท้องถิ่น -มีอาชีพประจำท้องถิ่น -ไม่เดินทางไปอยู่อื่น
ด้านการพัฒนา วัฒนธรรม	วัฒนธรรมเข้มแข็ง	สืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถี ชีวิต ภูมิปัญญา	-รักษา สืบทอด ประเพณี
ด้านพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน	มีภูมิปัญญาที่สำคัญ	มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ	-พัฒนารูปแบบวิถีชีวิต - พัฒนาด้านทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว - พัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดขององค์ประกอบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเป็น 3 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญา และการพัฒนาทางด้านกายภาพ จิตใจ และปัญญา เพื่อสร้างเป็น กรอบแนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ดังนี้

จากกรอบแนวคิดขององค์ประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา ผู้วิจัยได้กำหนดตัวประกอบตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจากการด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำภาครัฐและผู้นำในพื้นที่หมู่บ้าน สมาชิกชุมชน และนักท่องเที่ยว ดังนี้

ดัชนี	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย
อัตลักษณ์ ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	1) มีภาษาท้องถิ่น 2) มีอาหารท้องถิ่น 3) มีการละเล่น 4) มีเครื่องนุ่งห่ม 5) มีสิ่งก่อสร้าง เช่น บ้าน วัด เป็นต้น 6) ความยั่งยืน มั่นคง ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตาม ค่านิยมและเทคโนโลยี
	2. จิตใจ	7) มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตร
	3. ปัญญา	8) มีอาชีพในชุมชน

		9) ความสามัคคี 10) สร้างรายได้พอเพียง 11) มีรายได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
วัฒนธรรม ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	12) คำพูดสุภาพ 13) การแต่งกายที่สุภาพ 14) การละเล่น 15) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ประเพณีและมีการแสดงทางด้านประเพณีในพื้นที่
	2. จิตใจ	16) เคารพและอ่อนน้อมผู้อื่น 17) มีจิตใจกลัวบาป 18) มีค่านิยมมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ
	3. ปัญญา	19) รักษาธรรมชาติ 20) ปลุกฝังค่านิยมด้านศีลธรรม 21) อนุรักษ์วัฒนธรรม และ ป้องกันวัฒนธรรม แปลกปลอม 22) วัฒนธรรมชนเผ่าได้รับการเผยแผ่อย่างกว้างขวาง
การท่องเที่ยว ของหมู่บ้าน ผาบ่องและ หมู่บ้านสันติ ชล	1. กายภาพ	23) สวมเสื้อผ้าท้องถิ่น 24) ร่วมการละเล่นท้องถิ่น 25) กินอาหารท้องถิ่น 26) ชมวัด 27) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้น
	2. จิตใจ	28) ทำบุญตักบาตร
	3. ปัญญา	29) เข้าใจด้านประวัติศาสตร์ 30) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น 31) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน หลังจากศึกษาแล้วได้พบความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากข้อมูลการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีรูปแบบของการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำมาเสนอ อย่างประเพณีปอยหลวงเหลิน สิบเอ็ดที่พยายามนำเสนอประเพณีการออกพรรษาของชาวไทใหญ่ที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น (ขวัญภา สุขคร และคณะ, 2557) เป็นการนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมผ่านการศึกษาความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ในแง่ของความเชื่อ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วิถีการดำรงชีวิต อันเกิดจากภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดสืบกันมาทางสังคม รวมถึงคุณค่าต่างๆ ทางด้านจิตใจอันส่งต่อกันมา ซึ่งการพัฒนาารูปแบบดังกล่าวนี้ทำให้เกิดลักษณะการท่องเที่ยวที่สื่อผ่านลักษณะทางวัฒนธรรม 2 แบบ คือ 1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างและดำเนินการ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการความห่วงแหน

วัฒนธรรม ต้องการสืบทอดแก่ลูกหลาน และไม่ยอมรับความแปลกปลอมของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และสิ่งที่ทำให้เกิดความยั่งยืนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์) 2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวแบบรัฐ เป็นการท่องเที่ยวอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ผ่านการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐหรือเห็นรายได้ในการจัดการดังกล่าว โดยรัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วยมีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่าง (เสนห์ สายเย็นใจ, 2560: สัมภาษณ์) และไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) ภาครัฐนั้นอาจมีความเชี่ยวชาญเรื่องการบริหารจัดการมากกว่าชุมชนด้วยมีทรัพยากรบุคคลและทุน แต่เนื่องจากความไม่เข้าใจบริบทพื้นฐานของชุมชนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างและไม่อาจทำให้เกิดความยั่งยืนได้หากชุมชนนั้นไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมจากความเข้าใจของชุมชนเอง เพราะเมื่อใช้กลไกของรัฐเข้ามาจัดการงาน การกำหนดงานจึงต้องให้ตรงกับปฏิทินของการท่องเที่ยวของปีนั้นๆ จึงเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นๆ (พระสมณศักดิ์ ศาสนกิตติ์, 2560: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาในพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนทั้ง 2 แห่ง คือ หมู่บ้านผาบ่องของชาวไทยใหญ่ และหมู่บ้านสันติชลของชาวจีนยูนนาน จึงพบลักษณะการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนผ่านการจัดการท่องเที่ยว คือ

1) หมู่บ้านผาบ่องของชาวไทยใหญ่ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ โดยผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน กล่าวคือน้ำพุร้อนผาบ่อง เรียกอีกชื่อว่า บ่อน้ำแร่ผาบ่อง มีกาดชอกจา เป็นตลาดนัดตามวิถีชุมชนบ้านผาบ่อง ตั้งอยู่ ณ ลานวัฒนธรรมชุมชนบ้านผาบ่อง เปิดทุกวันศุกร์และเสาร์ เพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายอาหารและผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน รวมถึงอาหารของชาวไทยใหญ่และอาหารพื้นเมือง (แสงจำง ชมพูใส, 2560: สัมภาษณ์) และมีศูนย์วัฒนธรรมไทยใหญ่ สะพานข้าว ก้าวเพื่อสุข เป็นจุดแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การบำรุงดูแลรักษาข้าว การเกี่ยวข้าว เป็นต้น เรียนรู้พันธุ์ข้าวเพื่อสุขภาพ เรียนรู้วิถีทำนาปลูกข้าวเพื่อสุขภาพและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตรต่างๆ และถ้าเดินทางมาเที่ยวช่วงต้นเดือนเมษายนจะได้ชมประเพณีปอยส่างลองอันเก่าแก่ของชุมชนอีกด้วย (อมร ศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

2) ชุมชนบ้านสันติชล คือชาวจีนยูนนานหรือจีนฮ่อ โดยอาศัยชุมชนร่วมกับรัฐ จุดเริ่มต้นมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้จัดการตัวเอง มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมจีนยูนนาน รวมไปถึงการพัฒนาอาชีพ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย ภายในหมู่บ้านสันติชลมีการให้บริการโฮมสเตย์กับนักท่องเที่ยว มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน การเต้นรำ และการแสดงศิลปะการป้องกันตัว กังฟู ไชว้กั๋งท่องเที่ยว การสาธิตการชงชาแบบจีน รับประทานอาหารจีนยูนนาน เมนูยอดนิยม ได้แก่ ชาหมู หมั่นโถว ไก่ดำตุ๋นยาจีน ยำสว่น้อยยูนนาน ผักสดจากไร่ผัด ก๋วยเตี๋ยวยูนนาน เลือกซื้อของที่ระลึก ชา รองเท้าจีนยูนนานดั้งเดิม หยก เครื่องรางต่างๆ ผลไม้ดองและอบแห้ง ยาและสมุนไพรจีน อาหารแปรรูปชนิดต่างๆ มีการโล่ชิงช้าแบบชาวเขา การขี่ม้ารอบก้อนหินใหญ่ และบริการใส่ชุดชาวจีนถ่ายรูปตามจุดต่างๆ และฝึกพลั้งลมปราณเป็นวิธีประสานพลังของร่างกายและจิตใจเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างสมดุลภายในร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้น และขจัดโรคภัยที่มีอยู่ และมีจุดชมวิวยุยหนุ่ยไหล ในภาษาจีนกลาง หมายถึงแหล่งที่เมฆไหลมารวมกัน ซึ่งเปรียบเสมือนคนจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองจีน แต่ในที่สุดก็อพยพย้ายถิ่นฐานมารวมกัน เป็นการสื่อความให้เห็นรูปคนจีนบ้านสันติชลแห่งนี้ด้วย (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

วัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองนี้ มีลักษณะการอนุรักษ์ภายในชุมชน มีการรวมตัวกันของชุมชนโดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กรอบการจัดการ 3 แบบ คือ

1) อัตลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต คือลักษณะการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน มีความสามัคคี มีอาหาร ภาษา ประจำท้องถิ่นมีอาชีพประจำท้องถิ่น รักถิ่นฐาน รักษาอาชีพเดิมไม่เดินทางไปอยู่ที่อื่น

2) วัฒนธรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณี คือลักษณะการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา มีการรักษา สืบทอดประเพณี

3) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือลักษณะภูมิปัญญา มีประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ มีการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตไม่ให้เป็นไปตามกระแสสังคมและเทคโนโลยี มีการพัฒนาด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และมีการพัฒนารูทกิจท่องเที่ยว ที่พัก ตลาดชุมชน

2. การพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้วิเคราะห์จากตัวชี้วัด 3 รูปแบบ คือ

1) ด้านกายภาพ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาคารบ้านเรือน ตัวอาคาร ตัวตึกต่างๆ จะเป็นสองสามชั้นขึ้นไป เขาเรียกว่า จองพารา เป็นเอกลักษณ์ของคนแม่ฮ่องสอน พระประธานในโบสถ์ในวิหารได้อธิพลจากพม่าจะเป็นทรงไทใหญ่ การแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร ศิลปะ บ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณี ทางเชียงใหม่ ลำพูน เวลาบวชนเณรก็จะไปอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ลูกแก้ว แต่ในหมู่บ้านผาบ่องเรียกว่า ส่างลอง คือเด็กที่จะมาบวชเป็นสามเณรถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอน (พระสมุณห์ศาสนกิตติ์, 2560: สัมภาษณ์)

ในหมู่บ้านผาบ่องวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแสดงออกถึงการแบ่งปัน มีบ่อน้ำสำหรับการดูแลผู้เดินทาง การแต่งกายของชาวไทใหญ่มีภาษาของตนเอง จะมีการสื่อสารด้วยคำพูดไทใหญ่ เช่น หากมีงานบุญเรียกว่า “สึละอ่อง” ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในพื้นที่ไทใหญ่ มีเครื่องแบบการแต่งกายแบบไทใหญ่ และอาหาร อย่างแกงฮังเล เป็นเอกลักษณ์ของไทใหญ่ และอาหารจะเน้นจำพวกผัก เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เพราะอาหารของชาวไทใหญ่ จะแตกต่างจากอาหารของคนเมืองคือ ไม่ค่อยใช้น้ำมัน หากใช้น้ำมันแต่น้อย ไม่ใช้กะทิ ชาวไทใหญ่จะกินแต่ผัก หนุ่ ปลา จะเป็นปลาที่ได้มาจากแม่น้ำ หรือซื้อจากตลาดทั่วไป กินแกงธรรมดา คนไทใหญ่ไม่นิยมกินกะทิ จะเอาไว้ทำขนมอย่างเดียว เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทใหญ่ เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (อมรศรีตระกูล, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านสันติชลปรากฏผ่านบ้านดิน บ้านดินจะสามารถเข้าอยู่อาศัยได้ คนที่นี้ถือว่าการอยู่บ้านดินสุขภาพจะดี บ้านดินจึงเป็นการรักษาสุขภาพมากกว่าที่ก่อสร้างจากดินที่อยู่สบายในสภาพอากาศเย็นและร้อนเท่านั้น และภายในหมู่บ้านยังมีบริหารให้เช่าเครื่องแต่งกายแบบชาวจีนยูนนาน เช่น มีชุดราชวงศ์ฮั่นให้เช่าใส่และมีชุดมากมาย มีชุดชุดสำหรับเช่าถ่ายรูป ใช้วิถีชีวิตแบบชาวจีนยูนนาน เช่น ยิงธนู ยิงหน้าไม้ ชีม้า และใช้ภาษาจีนในการสื่อสาร อีกทั้งอาหารแบบชาวจีนยูนนานที่เน้นสมุนไพรแบบจีน เช่น หนานโถ้ว ไก่ดำตุ๋นยาจีน (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์)

2) ด้านจิตใจ ในหมู่บ้านผาบ่อง มีการแสดงอัตลักษณ์ทางด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมองว่าความดี ความเชื่อเรื่องการไม่ทำบาป ความเชื่อในเรื่องการไปสุณิพพาน เป็นที่มาของประเพณีไถลิสสองเดือน ตั้งแต่เดือนหนึ่ง เดือนอ้าย ถึงเดือนสิบสอง ทำบุญกันทุกเดือนจึงมีการจัดสรรให้เกิดรูปแบบ

การท่องเที่ยวในแต่ละเดือน เช่นเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทำข้าวหยาญ เป็นการนำเสนอประเพณีแก่นักท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงการเคารพนับถือกันในหมู่บ้าน และเป็นการรวมตัวกันของญาติหลายหมู่บ้าน หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เพื่อทำข้าวหยาญแล้วยังนำไปแจกหมู่บ้านอื่น เอาไปแจกผู้เฒ่าผู้แก่ที่เรานับถือ ถ้ามีจำนวนข้าวหยาญเยอะก็จะนำไปแจกยังหมู่บ้านอื่น (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2560: สัมภาษณ์)

ขณะที่หมู่บ้านสันติชลมีพื้นฐานมาจากชาวจีนยูนานจึงพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมแบบไทย ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นชนจีนยูนานไว้ เช่นความกตัญญู แม้แต่เยาวชนที่ไปทำมาหากินที่อื่นยังคงมีความกตัญญูต่อบ้านเกิด ด้วยการกลับมาสร้างศาลเจ้าไว้เป็นสถานที่ไหว้เคารพบรรพบุรุษของคนจีนยูนาน หากหมู่บ้านหรือโรงเรียนขาดเหลืออะไรก็จะช่วยกันจัดหา โดยคนจีนยูนานในไทยก็เหมือนคนไทย พยายามกลมกลืนกับวิถีชีวิตแบบไทย ขณะเดียวกันก็รักษาอัตลักษณ์ของคนจีนยูนาน มีการแสดงให้เห็นผ่านชุดแต่งกายของคนจีนยูนานที่จะใส่ในวันที่มีการประกอบพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนาน และนำมาให้นักท่องเที่ยวได้เช่าใส่ เพื่อเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวจีนยูนานผ่านด้านความเชื่อด้านศาสนา (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) และยังมีการสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อของจีนยูนานและของชาวไทยเข้าด้วยกันมีการเข้าวัดและทำบุญตักบาตรเช่นเดียวกับที่คนไทยทำ เกิดการผสมผสานเข้ากันเป็นอย่างดีในแง่ของความเชื่อและศาสนา

3) ด้านปัญหา หมู่บ้านผาป่องจะมีความพร้อมเพรียง ความเสียสละ โดยผู้นำชุมชนนั้นมีคุณธรรมสามารถโน้มน้าวจิตใจชาวบ้าน โน้มน้าวเครือข่ายให้มาร่วมจัดการพื้นที่ให้กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ไทใหญ่ มีบ่อน้ำร้อน มีโรงหีบน้ำมันงา มีที่ทำถั่วลิสงลายเสือ ศูนย์รักษาวัฒนธรรมประเพณี เช่น ปอยอ่องจ๊อด อันนี้จะเป็นจุดเด่นของแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่บริบท คือการเดินทางเข้ามามันยากลำบาก จึงทำให้สิ่งแปลกปลอมข้างนอกเข้ามายาก เพราะคนในพื้นที่ไม่เห็นด้วย (เครือข่าย ธรรมายอดดี, 2560: สัมภาษณ์) โดยชุมชนต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเขาถือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน

ส่วนหมู่บ้านสันติชลมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีต่อกันเหมือนครอบครัวใหญ่ อย่างบ้านใดมีงานแต่ง ทุกคนก็ต้องไปร่วมงาน งานศพทุกคนก็ต้องไปช่วยกัน แต่เดิมหมู่บ้านถูกมองว่าเป็นหมู่บ้านยาเสพติด เป็นหมู่บ้านที่พิกายาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สมัยก่อนคนในหมู่บ้านสันติชลจะอยู่ยาก จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อเจรจากับหน่วยงานรัฐในการหาทางออกให้ชุมชน จนเกิดการวิจัยและพัฒนาหมู่บ้าน รวมถึงศึกษาดูงานเรื่องท่องเที่ยวที่หมู่บ้านแม่สะลอง บ้านจันแลศูนย์กระจงเงาที่เชียงราย บ้านแม่กำปอง บ้านรักไทยที่แม่ฮ่องสอนและกลับมาพัฒนาหมู่บ้าน โดยรวมตัวกันสร้างรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ที่มีตัวตนของชาวจีนยูนาน (บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, 2560: สัมภาษณ์) มีเป้าหมายคือความสำเร็จของชุมชนโดยยกวัฒนธรรมแบบจีนยูนาน มีชุดการแต่งกายของคนจีนยูนานมาแสดงไว้ ชุดแต่งกายจะใส่ในวันที่มีพิธีสำคัญ เช่น ต้อนรับแขกผู้ใหญ่ ชุดที่แสดงนี้เป็นชุดของคนจีนยูนานชั้นสูง การละเล่น เช่น ชิงช้ายูนาน ก็ถูกนำมาสร้างไว้ให้นักท่องเที่ยวมาลองสัมผัสเล่นได้จริง มีการแพทย์โบราณแบบจีนเรียกว่า เป็ดจุด เป็ดจิกกะ เป็นการเปิดให้หลังเดินทางไปทุกส่วนของร่างกาย มีการปรับให้ธาตุทั้ง 4 สมดุลกัน และที่นี่ยังมีการนวดและถ่ายทอดพลังและชาจีนสมุนไพรสำหรับบำรุงร่างกาย (มงคล สิงห์คำ วรวรกุล, 2560: สัมภาษณ์)

6. บทสรุป

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้พิจารณาผ่านรูปแบบอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางวัฒนธรรม และมีการอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดังกล่าว และสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว มีการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐจนกลายเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและยั่งยืน และการค้นหาตัวชี้วัดในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้วางรูปแบบตัวชี้วัดไว้ 3 ระดับคือ 1. กายภาพ ประกอบด้วยมีการมีเครื่องแต่งกายตามชนเผ่า มีวิถีวัฒนธรรม มีบ้านเรือนตามชนเผ่า มีภาษาถิ่น มีอาหารตามชนเผ่า มีการรักษาธรรมชาติ 2. จิตใจ ประกอบด้วยมีการมีความสามัคคี ความเสียสละ มีความรักและหวงแหนวัฒนธรรม และมีความเชื่อตามหลักการทางพระพุทธศาสนา 3. ปัญญา ประกอบด้วยมีการศึกษาวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแก่เยาวชน รู้จุดแข็ง จุดอ่อนและการป้องกันวัฒนธรรมแปลกปลอม มีการอยู่ร่วมกันอย่างเข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีความภาคภูมิใจในชนเผ่า

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายสำคัญที่ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่เศรษฐกิจและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงถือเป็นความจำเป็นที่ทั้งภาครัฐและชุมชนจะต้องเห็นความสำคัญ และช่วยกันรักษาไว้ ฉะนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและหามาตรการในการรักษาด้วยการออกนโยบายเพื่อป้องกันและแก้ไข ซึ่งพอจะแนะนำได้ ดังนี้

2. หน่วยงานภาครัฐ

1) ฝ่ายวัฒนธรรม ควรวางรูปแบบการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เข้าไปตรวจสอบและเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้มีราคาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนในพื้นที่ ไม่ให้เยาวชนออกมาอยู่ชุมชนเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาแต่ขาดการสืบสานให้เกิดมูลค่าได้อย่างน่าเสียดาย อีกทั้งต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมร่วมรับรู้ถึงวัฒนธรรมเหล่านี้ว่าเป็นสมบัติของชาติต่อไป

2) ฝ่ายการศึกษา ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจด้านวัฒนธรรม ประเพณี พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐาน อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม

3) ฝ่ายมนุษยและสังคม ควรมีการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าและการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมอื่น และบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์รักษาในภาพรวมของประเทศไทยต่อไป

4) ฝ่ายพระสงฆ์ ควรแนะนำและให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทย มีองค์ความรู้ทั้งในแง่ของหลักธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

3. หน่วยงานภาคเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งเผยแพร่ให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

4. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิดรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รูปแบบวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธศาสนา การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

5. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

- 1) การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย
- 2) การบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กันทนา แก้วศรี. (2553). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรมในประเพณีออกหว่าและประเพณีแห่เทียนแหง ของอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ขวัญภา สุขคร และคณะ. (2557). ประเพณี อารยธรรมล้านนา: คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ. แม่ฮ่องสอน: โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.

พรรณปพร ภิรมย์วงศ์. (2552). ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีผู้ไทบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระพล ทองมา และคณะ. (2554). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ออน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). ตำนานเมืองเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

สร้อยดี อ่องสกุล. (2551). ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง. (2556). เอกสารการประชุมประจำปี 2556. แม่ฮ่องสอน : องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

วารสาร

รณกร เจริญศรี. (2557). “การจัดการการท่องเที่ยวในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม”.

วารสารวิชาการ Veridian 7, 3 (กันยายน-ธันวาคม) : 728-739.

โสวัตรี ณ ถลาง และ สุภารัตน์ รอดบุญส่ง. (2552). “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ฉบับที่ 350 ปี: 51-61.

เว็บไซต์

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2561). ที่ว่าการปกครองอำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2561 จาก <http://www.amphoeapai.go.th/about.php>.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). แม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2562 จาก <https://thai.tourismthailand.org/Destinations/Provinces/แม่ฮ่องสอน/106>.

บทสัมภาษณ์

เครือวัลย์ ธรรมายอดดี, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

บุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์, ผู้นำหมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

ประเสริฐ ประดิษฐ์, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

พระสุนทรศาสนกิติ, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน 2560.

มงคล สิงห์คำวรารกุล, หมอจีน หมู่บ้านสันติชล. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

เสน่ห์ สายเย็นใจ, วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์. 24 พฤศจิกายน 2560.

แสงจำง ชมพูใส, อาสาสมัครประจำหมู่บ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

อมร ศรีตระกูล, กำนันบ้านผาบ่อง. สัมภาษณ์. 23 พฤศจิกายน 2560.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Greg Richards and Wil Munsters. (2010). *Cultural Tourism Research Methods*. UK: AMA Dataset, Preston, 2010.

Susan Pitchford. (2008). *Identity Tourism : Imaging and Imaging the Nation*. UK : Emerald Publishing Limited.